

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ВАРТІСТЮ – БАЗОВА СКЛАДОВА ОБЛІКУ ТА СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

*Визначено мету і завдання стратегічного управління вартістю
продукції машинобудівного підприємства, проаналізовано вплив
методу калькулювання на собівартість продукції*

Постановка проблеми. Вирішення проблеми управління вартістю з метою зниження на стадіях розробки, планування, проектування виробництва забезпечує конкурентність продукції і виживання підприємства в сучасному бізнесі, тобто в умовах ефективного використання ресурсів, гнучкості пристосування до змін внутрішнього і зовнішнього середовища, утриманні традиційних і завоюванні нових ринків.

Створення інтегрованої моделі управління вартістю на основі застосування точнішого віднесення витрат на бізнес-процеси і продукцію, що випускається, є одним з пріоритетних напрямів проведення кардинальної реорганізації системи внутрішньофірмового менеджменту.

Стан вивчення проблеми. Питанням стратегічного управління вартістю приділялася увага такими дослідниками, як проф. Ф.Ф. Бутинцем [2], проф. О.С. Бородкіним [2], А.М. Мухіним [4], проф. Л.В. Нападівською [5], проф. В.Ф. Палієм [6], проф. М.С. Пушкарем [3], акад. М.Г. Чумаченко [7, 8] та ін. Однак в умовах інформатизації суспільства доцільним є розгляд бухгалтерського обліку в системі управління підприємства із застосуванням кібернетичних підходів для обґрунтування його значення та ролі на сучасному етапі розвитку економіки.

Метою дослідження є дослідження та обґрунтування стратегічного управління вартістю в інформаційній системі управління на основі системного підходу до вивчення системи бухгалтерського обліку.

Викладення основного матеріалу. Мета створення на підприємстві принципово нової системи управління вартістю – забезпечити можливість чітко відстежувати, аналізувати і контролювати витрати, охоплюючи практично всі області господарської діяльності підприємства, оперативно отримувати інформацію, необхідну для прийняття заходів з підвищення ефективності виробництва.

Основними завданнями практичної експлуатації системи управління вартістю є:

– зниження витрат виробництва за рахунок усунення прихованих витрат і витрат на кожному робочому місці;

– забезпечення багатоваріантних розрахунків собівартості продукції, що виготовляється, залежно від різних техніко-економічних факторів, її мінімізація;

– створення прозорої структури витрат, що охоплює передконтрактні і всі виробничі процеси аж до відвантаження готової продукції, з визначенням конкретних винуватців змін, що призвели до зниження рентабельності і розміру отриманого прибутку;

– збільшення випуску продукції за рахунок скорочення відмов з боку покупців від укладення контрактів через високі ціни;

– формування мотиваційного механізму, стимулюючого зацікавленість робітників в зниженні собівартості продукції, що випускається.

Практична реалізація намічених завдань вимагає спільних зусиль всіх служб підприємства. Тому основна ідея, на якій базуються всі моделі корпоративної комп'ютерної системи управління вартістю є

колективна робота в єдиному інформаційному просторі маркетологів, конструкторів, технологів, плановиків, бухгалтерів, економістів, постачальників, керівників всіх ділянок управління над зниженням собівартості продукції через саморегулювання витрат.

Головне завдання системи інформаційного забезпечення апарату управління полягає в тому, щоб на базі зібраних початкових даних сформувати вторинну, оброблену інформацію, яка виступатиме основою для прийняття управлінських рішень. Досягнення цієї мети можливе шляхом вирішення таких

завдань, як збір первинної інформації, її зберігання, розподіл між структурними підрозділами органу управління і їх працівниками, підготовка до обробки, обробка, надання органу управління в обробленому вигляді, забезпечення прямих і зворотних зв'язків в її циркуляції.

Правила роботи системи регламентовані стандартами підприємства, положенням про систему і інструкціями на кожному робочому місці системи наведені в таблиці 1.

Таблиця 1. Перелік служб машинобудівного підприємства та функції, покладених на них

Служби	Функції що використовуються в системі управління вартістю
Планово-економічне управління	Методичне забезпечення і керівництво створенням та функціонуванням системи управління вартістю
Управління маркетингового забезпечення	Дослідження ринку, фірм-конкурентів на аналогічну продукцію, оформлення справи листа-запита і організації його опрацювання, узгодження цін із замовниками, оформлення контрактів, видача карток замовлення у виробництво і технологічних завдань на розробку технічної документації
Конструкторські відділи; відділ техдокументації; комерційне управління	Опрацювання листів-запитів, експертна оцінка матеріалів частини витрат. Розробка конструктивної документації, норм витрати матеріалів, технологічних маршрутів, потреби в матеріальних і купівельних матеріалах на замовлення. Цінові характеристики матеріальних запасів з метою зниження витрат виробництва і підвищення якості продукції
Технологічні відділи (відділ головного технолога, відділ головного металурга, відділ головного зварювальника) інструментальний відділ	Підготовка початкових даних при опрацюванні листів-запитів для розрахунку планової собівартості переділів: заготовчого, зварювального, механоскладальних робіт. Розробка технічних і технологічних норм витрати матеріальних і трудових витрат. Удосконалення технічних з метою зниження трудовитрат, підвищення коефіцієнта використання металу, зменшення втрат від браку
Планово-економічний відділ	Формування планів цехів, планування чисельності, штатів і розрахунків фонду заробітної плати, розрахунок кошторисів витрат на експлуатацію устаткування. Розрахунок нормативів для складання калькуляцій, планової собівартості рідкого металу і лиття по марках, планування прибутку по заводу і виробництвам – центрам прибутку. Оцінка результатів діяльності центрів прибутку
Відділ цін	Розрахунок нормативної собівартості, контрактної ціни, аналіз контрактної і нормативної собівартості, аналіз рентабельності продукції за номенклатурою, розцінках актів готової продукції
Головна бухгалтерія, цехові бухгалтерії	Облік фактичних витрат за нормами і відхиленнями від норм, аналіз фактичної собівартості, оцінка і аналіз фактичної собівартості товарної продукції за актами, аналіз рентабельності продукції, удосконалення системи обліку витрат, контроль за дозволом списання витрат
Групи економічного аналізу центрів прибутку	Аналіз нормативної і фактичної собівартості, рентабельності зі зниження собівартості
Служба інформаційних систем забезпечення управління	Розробка і впровадження комп'ютерної системи планування, обліку і аналізу собівартості і рентабельності продукції, що випускається; різних комп'ютерних систем з об'єднанням в єдину корпоративну інтегровану інформаційно-обчислювальну систему. Впровадження багаторівневої системи підготовки розробників і користувачів комп'ютерних систем; установка і модернізація технічних засобів, засобів зв'язку і електронних комунікацій і їх надійне функціонування

Переважна більшість машинобудівних підприємств використовує позамовний метод планування виробництва, обліку витрат і калькулювання собівартості продукції з використанням основних елементів нормативного методу. У зв'язку з цим обліковою одиницею, за якою можливий розрахунок, зіставлення і аналіз нормативної і фактичної собівартості, є: для цехів металургійного виробництва – марка металу і креслення деталі; для механоскладальних і зварювальних цехів – замовлення.

Для машинобудівного підприємства як для підприємства з одиничним характером виробництва важливим є процес опрацювання заявок замовників, метою якого є визначення можливості, термінів виготовлення і контрактної собівартості продукції. Укладення контракту в системі починається тільки у випадку, коли розрахункова ціна після опрацювання заявки службами технічної підготовки не перевищує ринкової ціни аналогічної продукції. В іншому випадку служби технічної підготовки підприємства запроваджують заходи зі зниження контрактної собівартості і ціни.

Після отримання заявки замовника, відділ маркетингу і контрактів центру прибутку оформлює справу листа-запита і організовує його опрацювання.

Конструкторські відділи, при опрацюванні запитального листа-запита, мають доступ до комп'ютерної бази даних і можуть провести попередній розрахунок контрактної собівартості у випадку, якщо контрактна не перевищує ціни аналога. Справа листа-запита передається у відділ цін для остаточного розрахунку контрактної собівартості і ціни.

Різноманітність продукції, а також потреб споживачів вимагають від управлінського персоналу економічного обґрунтування понесення витрат на виробництво окремих видів продукції, а також оцінки платоспроможності покупців та замовників. Види продукції можуть відрізнятися залежно від попиту, який встановлюється для

підтримки на необхідному рівні ресурсів підприємства або відповідно до потреб окремого замовника.

Після укладення контракту із замовником координаційний центр виробництв складає план підготовки виробництва на розробку технічної документації, включаючи і проектування спеціального обладнання. План технологічної підготовки формується з використанням обчислювальної техніки, виходячи з можливості максимального стискування циклу проектування. До завдання на розробку технічної документації додається розподіл витрат за переділами.

Технічна документація переділу в системі вважається розробленою і передається в цехи для виготовлення продукції лише у випадку, коли вона розроблена комплексно, і за умови, що розрахункова величина витрат переділу по технічній документації не перевищує величини ліміту витрат.

Конструкторські відділи, відділ головного технолога, відділ головного металурга, відділ головного зварювальника, інструментальний відділ при розробці технічної документації за допомогою комп'ютерних систем здійснюють контроль і саморегулювання нормативно-технологічних витрат переділів.

Для забезпечення роздільного обліку зміни норм витрати з вини конструкторсько-технологічних служб і перевищення витрати матеріально-трудова ресурсів понад норм з вини цехів-виробників підсистемою дозволу відхилень встановлено єдиний порядок оформлення і реєстрації сповіщень на зміну конструкторській і технологічній документації, карт технічних рішень за відхиленнями від технології виготовлення, дозволів на заміну матеріалів з відображенням в первинних документах з обліку матеріальних і трудових витрат.

При розробці технічної документації здійснюється контроль завантаження унікального обладнання, уточнення і вибір оптимальних технологічних маршрутів для мінімізації витрат і термінів виготовлення.

Після закінчення циклу підготовки відділ цін спільно з планово-економічним відділом

проводить розрахунок нормативно-технологічної собівартості в розрізі цехів-учасників за обліковими товарними одиницями.

У разі перевищення контрактної собівартості в порівнянні з нормативно-технологічною, дані про результати аналізу передаються керівництву підприємства для прийняття рішення про запуск замовлення у виробництво.

Після розробки технологічної документації під час надходження авансових платежів за контрактом координаційний центр виробництв розробляє різний мережевий графік запуску-випуску замовлення у виробництво. Початковими даними для їх розробки є: терміни постачання за контрактом; склад виробу; технологічні маршрути; трудомісткість операцій технологічного процесу тощо. На основі графіків запуску-випуску центри прибутку організовують роботу з виготовлення замовлень.

Графік запуску-випуску пов'язує в часі терміни забезпечення цехів технічною інформацією, придбання матеріалів і комплектуючих, виготовлення спеціального оснащення і напівфабрикатів власного виробництва, механічної обробки, зварювання, повторної термообробки і збірки. Розраховані терміни запуску-випуску в розрізі цехів-учасників виготовлення даного замовлення є базою даних для оперативного календарного планування, контролю завантаження обладнання і розширення вузьких місць з урахуванням заділів, розрахунку планових витрат і їх контролю за періодами виготовлення апаратом управління виробництвом в режимі реального часу.

Глибина і ступінь управління витратами протягом всього періоду виготовлення продукції визначається можливістю системи раціонально їх планувати і розподіляти в тимчасовому масштабі.

Управління витратами при виготовленні замовлень здійснюється в режимі реального часу.

За кожен звітний період працівники бюро бухгалтерського обліку і аналізу витрат машинобудівного підприємства надають інформацію про фактичну собівартість, а

відповідальні виконавці комп'ютерного центру формують в базах даних зведення про виконання планів запуску-випуску і фактичних витратах за статтями калькуляції і причинами відхилень від нормативних витрат.

Облік витрат на виробництво здійснюється на основі даних, отриманих в результаті обробки первинної документації цехами і підтверджується спеціальними розрахунками і звітами цехів. Це забезпечує виділення в собівартості продукції витрат окремих цехів. Документом, що узагальнює всі виробничі витрати на замовлення є рапорт набору витрат на виробництво, який складається окремо на основне виробництво і за видами обробки (повторна термообробка, гальванізація, дробеструйка та ін.).

На підставі щомісячних цехових рапортів набору витрат на виробництво, отриманих як в комп'ютерному центрі, так і в локальних цехових системах, накопичуються фактичні витрати в розрізі цехів, замовлень, статей калькуляції в натуральному і вартісному вираженні і формується комп'ютерна база даних.

На основі бази даних працівники бюро бухгалтерського обліку і аналізу витрат здійснюють контроль і аналіз витрат за замовленнями.

Накопичення фактичних витрат проводиться з урахуванням термінів випуску (комплектного закриття) за цехами-виробниками. Але за всіма замовленнями, що знаходяться у виробництві, здійснюється контроль не перевищення фактичних витрат над нормативною собівартістю. По всіх випадках відхилень відповідна інформація надається головному бухгалтеру, начальнику планово-економічного управління, начальнику комерційного управління, директорам центрів прибутку, начальникам цехів для аналізу і прийняття рішень. Факти відхилень від планових витрат враховуються при розрахунках "плаваючих" коефіцієнтом, за допомогою яких коригуються базові тарифні ставки і посадові оклади по цехах і відділах машинобудівного підприємства.

По закінчених у виробництві замовленнях здійснюється порівняльний аналіз фактичних і планових термінів виготовлення і постачання за контрактами. У разі виявлення відхилень визначаються цехи-винуватці в перевищенні планових термінів і величина збитків, що виникають у зв'язку з цим. Проводиться калькуляція фактичної собівартості замовлення і порівняння її з нормативною для аналізу і виявлення причин

і винуватців відхилень за цехами і статтями витрат. Розроблений механізм ступінчатого обліку і аналізу собівартості і рентабельності дозволяє в запитувальному режимі формувати ряд аналітичних документів для контролю всіх цехів-учасників його виконання на будь-якій стадії виготовлення.

Схема інформаційного обслуговування користувачів представлена на рис. 1.

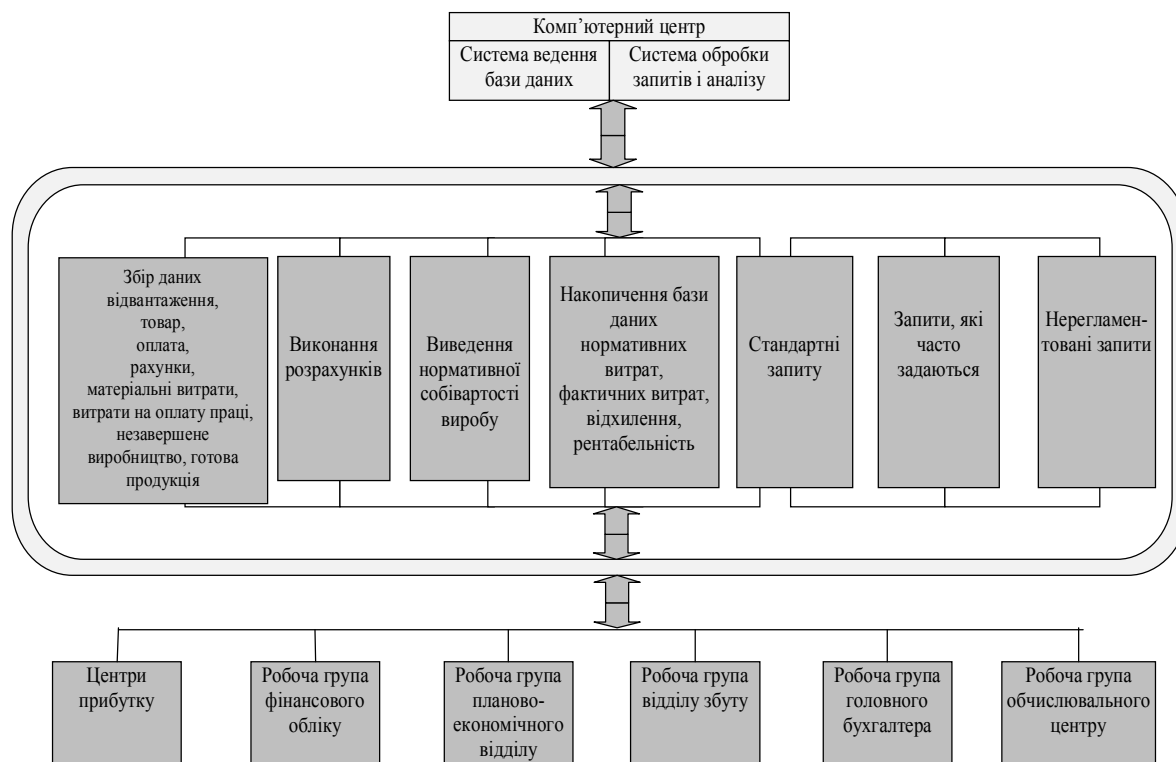

Рис. 1. Інформаційне обслуговування користувачів бухгалтерської інформації

Отримання інформації про фактичні і нормативні витрати, але нерегламентованим запитам користувачів, здійснюється в комп'ютерному центрі інформаційно-аналітичної системи управління протягом години.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Оцінюючи обсяг робіт з комплексного удосконалення системи внутрішнього бухгалтерського обліку, впровадженню новачій та методу реорганізації системи оцінки, обліку і аналізу господарської діяльності центрів прибутку і їх структурних підрозділів, створенню інформаційного забезпечення різної інтеграційної системи планування,

нормування і обліку витрат, можна зробити висновок, що створена в результаті корпоративна інформаційна система управління вартістю замовлено, що випускаються, не має аналогів серед заводів важкою машинобудування України.

Однією з найбільш суттєвих переваг розробленої системи є посилення впливу людською фактору на формування витрат, безпосередньо пов'язуючи оцінку результатів діяльності з якістю праці, зниженням витрат виробництва. Впровадження на підприємстві система гарантує осяжність всіх елементів, що формують витрати, дозволяє їх систематизувати, оперативно обробляти і оцінювати.

Охоплюючи весь спектр інформації про витрати виробництва в розрізі замовлень і всіх структурних підрозділів акціонерного товариства, система дає можливість оперативно, на будь-якій стадії виконання замовлень і за будь-яким об'єктом, виділити потрібну інформацію на рівні всіх управлінських структур, полегшуючи при цьому внутрішньофірмову комунікацію. Удосконалюючи прямий і зворотний зв'язок з обміну інформацією, суттєво підвищується якість інформаційного забезпечення, а отже, і дії з управління виробничо-господарської діяльності підприємства у всьому її розмаїтті, встановлюючи жорстку конкретну відповідальність за повноту, достовірність і своєчасність інформаційно-аналітичних даних, що надаються. Корпоративна інформаційна система управління вартістю стає дійовим механізмом впорядкування внутрішньогосподарських відносин, посилення зацікавленості працівників підприємства в зростанні ефективності виробництва.

Створення системи такого класу, логічно вбудованої в єдину корпоративну інформаційно-обчислювальну систему внутрішньофірмового управління, має принципову значимість для машинобудівних підприємств, зайнятих виготовленням унікальної, наукоємкої і складної продукції з метою посилення їх конкурентоспроможності на світовому і внутрішньому ринках.

Список використаної літератури:

1. *Бородкин А.С.* Учет производственных затрат в промышленности. – М.: Финансы, 1973. – 112 с.

2. *Бутинець Ф.Ф., Давидюк Т.В., Малюга Н.М., Чижевська Л.В.* Бухгалтерський управлінський облік: Підручник для студентів спеціальності 7.050106 “Облік і аудит” вищих навчальних закладів. За ред. проф. Ф.Ф. Бутинця, 3-е вид., перероб. і доп. – Житомир: ПП “Рута”, 2005. – 480 с.

3. Калькуляция себестоимости в промышленности: Учебник для вузов/Под ред. А.Ш. Маргулиса. – М.: Финансы, 1975. – 295 с.

4. *Мухин А.Ф.* Бухгалтерський учет в промышленности США. – М.: Финансы, 1965. – 275 с.

5. *Нападовська Л.В.* Управлінський облік: Монографія. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2000. – 450 с.

6. *Палий В.Ф.* Основы калькулирования. – М.: Финансы и статистика, 1987. – 288 с.

7. *Чумаченко М.Г.* Управлінський облік потребує підтримки // Бухгалтерський облік і аудит. – 2003. – № 5. – С. 3-7.

8. *Чумаченко Н.Г.* Учет и анализ в промышленном производстве США. – М.: Финансы, 1971. – 240 с.

СУКОВ Геннадій Сергійович – аспірант кафедри бухгалтерського обліку і контролю Житомирського державного технологічного університету

Наукові інтереси:

- бухгалтерський облік і контроль оборотних активів;
- управлінський облік;
- фінансовий менеджмент